

Justitiedepartementet

## Yttrande över betänkandet En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess, SOU 2024:51

---

Svea hovrätt har med utgångspunkt i de intressen som domstolen har att bevaka granskat betänkandet *En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess*, SOU 2024:51. Hovrätten lämnar synpunkter i de delar som redovisas nedan.

### Sekretess för uppgifter i förundersökningsprotokoll

#### *Sammanfattning*

Hovrätten avstyrker att förslaget läggs till grund för lagstiftning. Hovrätten instämmer i och för sig i problembeskrivningen och att det i vissa fall kan finnas behov av åtgärder för att skydda uppgiftslämnare och förhörspersoner. Hovrätten har också förståelse för att det finns behov av att föreslå åtgärder för att begränsa spridningen av uppgifter om enskilda i förundersökningsprotokoll, eftersom det kan utgöra ett avsevärt intrång i den enskildes integritet (s. 77) och påverka benägenheten att frivilligt medverka under förundersökningar och vid huvudförhandlingar. Hovrätten ställer sig dock kritisk till förslaget och bedömer att den begränsade effekt som förslaget kan innebära inte uppväger de nackdelar som det för med sig. Förslaget är heller inte en ändamålsenlig och proportionerlig åtgärd för att minska enskildas känsla av obehag och rädsla för att delta under förundersökningar och vid huvudförhandlingar. Därtill ifrågasätter hovrätten om förslaget går att tillämpa på det vis som det antas i betänkandet.

#### *Allmänna synpunkter*

Offentlighetsprincipen utgör en hörnsten i vårt demokratiska samhälle och är av central betydelse ur ett rättssäkerhetsperspektiv och för att vidmakthålla allmänhetens tillit till den offentliga maktutövningen. Svensk

rättskipning och förvaltning har sedan länge präglats av denna princip om offentlighet. Allmänhetens intresse av insyn är särskilt stort gällande förundersökningsförfarandet på grund av polis och åklagares tvångsmedelsanvändning och maktbefogenheter mot enskilda människor. Att mot den bakgrunden föreslå att *alla* uppgifter i *alla* förundersökningsprotokoll ska skyddas av sekretess fram tills första instans meddelar dom eller slutligt beslut i ett mål är en mycket ingripande åtgärd som enligt hovrätten inte vägs upp av behovet av sekretess. Ändamålsenligheten i förslaget kan särskilt ifrågasättas eftersom misstänkta och tilltalade genom partsinsynen har tillgång till förundersökningsprotokollet, så länge de inte är häktade och belagda med restriktioner. Mot denna bakgrund skulle förslaget endast ha begränsad påverkan på det obehag och den rädsla som förhörspersoner kan tänkas känna vid medverkan under förundersökningar och vid huvudförhandlingar. Därtill skulle förundersökningsprotokollet fortfarande bli offentligt efter att dom meddelas vilket med största sannolikhet endast skulle förskjuta tidpunkten då uppgifterna om enskilda i protokollen riskerar att spridas till allmänheten och göras sökbara i databaser. Till detta kommer att de uppgifter som lämnas i förhör vid huvudförhandlingen blir offentliga redan när protokollet upprättats. Därtill gör sig behovet av sekretess inte gällande i alla mål, snarare i en mycket begränsad andel av målen, och hovrätten anser därför att det inte är motiverat att alla förundersökningsprotokoll ska omfattas av sekretess.

En av de viktigaste invändningarna mot förslaget är att betänkandet saknar en djupgående analys av förslagets förhållande till reglerna om förhandlingsoffentlighet och det så kallade offentlighetsdopet i 43 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL). Hovrätten bedömer att förhållandet är betydligt mer komplicerat än vad övervägandena i avsnitt 3.6.4 ger vid handen och ifrågasätter om det, sett i ljuset av att OSL skyddar *uppgifter*, överhuvudtaget går att belägga en *sammanställning av uppgifter* med sekretess på det sätt som betänkandet föreslår.

Förslaget saknar en djupgående analys huruvida det är möjligt att begränsa spridningen av uppgifter om enskilda i förundersökningsprotokoll till allmänheten med mindre ingripande åtgärder. Enligt hovrätten vore ett mer ändamålsenligt tillvägagångssätt att åklagaren, som är den aktör med bäst kännedom om materialet, begränsar vilka handlingar som ges in till domstolen. Enligt hovrättens mening bör detta vara utgångspunkten för det fortsatta arbetet med att möta de risker och nackdelar för enskilda som kan uppstå när uppgifter i förundersökningar tillgängliggörs. Hovrätten anser att utredningen överskattar de problem som kan vara förknippade med att åklagaren endast ger in till domstolen sådant material ur förundersökningen som åberopas som skriftlig bevisning (jfr s. 84). Även med en sådan

utgångspunkt för det fortsatta arbetet anser hovrätten att fördelarna med offentlighet och transparens ska tillmätas stor vikt. En framkomlig väg skulle möjligen kunna vara att åklagaren, som är den som är mest insatt i materialet och därmed bäst lämpad att göra sådana bedömningar, begränsar förundersökningsprotokollet på det sätt här skisseras endast i de mål där det är särskilt påkallat med hänsyn till de risker som kan finnas med att uppgifterna sprids.

Utredningen föreslår att sekretess ska gälla till dess att första instans har meddelat dom eller slutligt beslut i målet. Det klargörs inte i betänkandet vad som ska gälla i de fall tingsrätten meddelar deldom gällande någon eller några av de tilltalade eller avskriver del av målet genom ett slutligt beslut. Det är inte helt ovanligt att målen först endast delvis avgörs när det finns ett flertal misstänkta eller tilltalade, särskilt i mål som avser grov och organiserad brottslighet. I de fall en deldom mot någon av de tilltalade överklagas samtidigt som målet fortsätter att handläggas i tingsrätten i resterande del, kan sekretessfrågorna överhuvudtaget inte hanteras med mindre denna situation blir särskilt reglerad. I sak är det svårt att se hur en lösning ska se ut, eftersom de skäl för sekretess som enligt utredningen motiverar omfattande sekretess i första instans kommer att kvarstå samtidigt som hovrätten kan ha att bedöma i stort sett samma förundersökningsmaterial. För att uppnå de syften som utredningen grundar sitt förslag om sekretess i första instans på torde krävas att sekretessen även består i hovrätten när den har att överpröva deldomen. I sak framstår en så pass långtgående och omfattande sekretess inte som rimlig.

Hovrätten efterlyser även en grundligare analys av kostnaderna för hovrätterna. Om lagförslaget genomförs kommer begäran om att få ut förundersökningsprotokoll ställas till tingsrätterna. I alla de fall överklagande skett, vilket i fristmål inte sällan sker omgående eller i nära anslutning till tingsrättens dom, kommer begäran att ställas till hovrätterna. Det kan komma att gälla i ett stort antal fall och leda till en ansenlig ökad arbetsbelastning för hovrätterna.

#### *Synpunkter på lagtextens utformning*

För det fall förslaget ändå blir verklighet har hovrätten följande synpunkter.

Det bör förtydligas vad hänvisningen till en *särskild handling* innebär eftersom begreppet inte är vedertaget. Det framgår heller inte av författningskommentaren vad som avses utan man måste läsa i betänkandets allmänna del för att nå denna klarhet.

För att förtydliga att sekretess för uppgifter och sammanställningen av uppgifter i förundersökningsprotokoll fortsätter att gälla även om uppgifter läggs fram vid en offentlig förhandling i tingsrätten måste enligt hovrättens bedömning 43 kap. 5 § OSL ändras på så vis att det införs en hänvisning till 43 kap. 3 a § OSL.

Det framstår som oklart för hovrätten varför lagtexten växlar mellan *uppgifter och/eller sammanställning av uppgifter* om det är så att det är sammanställningen av uppgifter som omfattas av sekretess.

När det gäller övergångsbestämmelsen vore en mer praktisk lösning om de nya bestämmelserna är tillämpliga på uppgifter i förundersökningsprotokoll som förekommer i mål där åtal väcks efter ikraftträdandet. På så vis blir det ingen skillnad om målet inleds genom en begäran om rättsligt biträde eller genom att åtal väcks.

## **Tidiga förhör och vittnesattester**

### *Tidiga förhör*

Hovrätten tillstyrker förslaget om att det även framöver ska föreskrivas ett krav på lämplighet för att tidiga förhör ska tillåtas och förslaget om att förhör inför en brottsbekämpande myndighet ska dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning. Hovrätten ställer sig även bakom utredningens resonemang avseende behovet av att ta fram bättre tekniska lösningar för att effektivt och säkert kunna hantera de inspelade förhören, vikten av utbildningsinsatser för att säkerställa att förhören genomförs med god kvalitet samt vikten av att den misstänkte redan under förundersökningen och senast i samband med slutdelgivningen ges möjlighet att hålla motförhör och får tillgång till relevanta uppgifter ur förundersökningen (s. 145–146).

Hovrätten välkomnar även betänkandets förtydligande och instämmer i bedömningen att bestämmelsen i 35 kap. 15 § rättegångsbalken även omfattar berättelser som lämnats vid förhör som lämnats inför en brottsbekämpande myndighet i ett annat land med anledning av en begäran om internationell rättslig hjälp eller en europeisk utredningsorder.

### *Vittnesattester*

Hovrätten tillstyrker föreslagna ändringar i 35 kap. 14 § RB om att kravet på parternas samtycke tas bort och att det införs ett krav på lämplighet för att få åberopa vittnesattester som bevis i brottmål.

Hovrätten delar betänkandets slutsats att det bör vara upp till domstolen att avgöra om det är lämpligt att en vittnesattest tillåts att åberopas som bevis. I betänkandet sägs att vittnesattester alltid innebär en kvalitativ försämring jämfört med ett förhör med ett vittne som avlägger ed inför domstol och att detta måste beaktas inom ramen för den lämplighetsbedömning som rätten ska göra (s. 154). Detta väcker principiella frågor kring åklagarens och domstolens roller i processen och de betänkligheter som i vissa fall kan finnas kring att domstolen beslutar att inte tillåta en vittnesattest. Detta kan innebära att åklagarens bevisning i praktiken stärks när denne i stället då har att åberopa ett vittnesförhör. Hovrätten efterlyser mot den bakgrunden ytterligare vägledning för rättstillämpningen i författningskommentaren angående när det kan vara lämpligt respektive olämpligt att tillåta att en vittnesattest åberopas.

### **Kronvittnen**

Hovrätten instämmer i betänkandets bedömning att ett förslag där åklagaren ska kunna binda domstolen med ett yrkande om strafflindring inte kan införas utan att det samtidigt görs en översyn av påföljdssystemet som helhet.

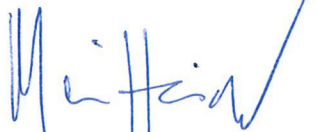
### **Tilltrosbestämmelserna**

Hovrätten tillstyrker förslaget om att tilltrosbestämmelserna i 50 kap. 23 §, 51 kap. 23 § och 55 kap. 14 § rättegångsbalken samt 7 § lagen om rättegången i vissa hyresmål i Svea hovrätt ska upphävas. Hovrätten delar fullt ut betänkandets bedömning att reglerna är stelbent utformade, inkonsekventa och att de kan leda till irrationella och orimliga slutsatser.

Hovrätten ställer sig även bakom förslaget om att bevis ska tas upp på nytt i hovrätten endast om särskilda skäl föreligger och att riktmärket för hovrättens prövning alltid bör vara att hovrätten inte ska avgöra målet på ett sämre underlag än tingsrätten haft. I denna del efterlyser dock hovrätten en djupare analys och ytterligare vägledning för rättstillämpningen i författningskommentaren angående när särskilda skäl ska anses föreligga.

---

I handläggningen har deltagit hovrättspresidenten Mari Heidenborg, hovrättslagmannen Camilla Olsson, hovrättsråden Lars Wallinder och Maria Billing samt tf. hovrättsassessorn Johanna Landström, föredragande.



Mari Heidenborg



Johanna Landström